

nové služby, knihy, akce a další zajímavosti online

e-zpravodaj

Národní knihovny ČR

ročník 9 | číslo 3 | 2022
květen–červen

Výsledek ankety Ptejte se knihovny Dotaz roku 2021 | Ukrajina a sbírky NKF

„Budte u nás vítáni...“ Sto let od první ukrajinské uprchlické vlny | ISBN a ISMN v otázkách a odpovědích

e-zpravodaj Národní knihovny ČR
ročník 9 | číslo 3 | 2022 | květen–červen
dvouměsíčník

adresa vydavatele a redakce

Národní knihovna ČR, Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
IČ 00023221, DIČ CZ00023221
e-mail: e-zpravodaj@nkp.cz
telefon: 221 663 279 (H. Vajnerová),
221 663 252 (S. Vondráková)

výkonná redakce

Hana Vajnerová, Soňa Vondráková

redakční rada

Martina Košanová (předsedkyně),
Karolína Košťálová, Lenka Maixnerová, Petra Šťastná

grafické zpracování

Tereza Eliášová

příspěvky připravili

Lukáš Babka, Michaela Bežová, Roman Giebisch,
Vojtěch Halama, Hana Hlušičková, Markéta Hrdličková,
Eva Knollová, Zuzana Kopečná,
Karolína Košťálová, Josef Ludvíček, Jan Lukavec,
Lenka Maixnerová, Hana Nemeškalová, Luboš Svoboda,
Hana Vajnerová, Soňa Vondráková

obrazová dokumentace

Markéta Cerhová; encyklopedie.praha2.cz; Jirka.h23;
Eva Knollová; Karolína Košťálová;
Národní digitální knihovna; Odbor komunikace NK ČR;
Odbor služeb NK ČR; Oddělení rukopisů
a starých tisků NK ČR; Slovanská knihovna;
svetknihy.cz; Jan Vilímek; Výstavní oddělení NK ČR;
Webarchiv NK ČR; Wikipedie; www.digitalniknihovna.cz;
www.nkp.cz

e-zpravodaj NK ČR je dostupný na adrese
e-zpravodaj.nkp.cz

obrázek na titulní straně

Satirický a humoristický časopis Podjebradka
vycházející v letech 1923–1926 (titulní list)

Co je nového — 3

Novinky pro čtenáře i veřejnost

Svět knihy Praha 2022

Výsledek ankety Ptejte se knihovny Dotaz roku 2021

Z klementinských pokladů
*Přednášky Oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR
v květnu: Czerninská rodová knihovna*

Knížní novinky aneb v NK ČR knihy také vydáváme:
Výroční zpráva Národní knihovny České republiky 2021

Představujeme — 5

„Budte u nás vítáni...“
Sto let od první ukrajinské uprchlické vlny

ISBN a ISMN v otázkách a odpovědích

Ukrajina a sbírky NKF

Webarchiv: Kolekce webových zdrojů Válka na Ukrajině

Zajímavosti a tipy — 9

Co čte knihovník? / *Rutger Bregman: Lidstvo. Dějiny naděje*

Projekt česko-německé spolupráce knihoven

Služba Navrhnout k digitalizaci v roce 2021

Historické události z let končících dvojkou v Kalendáři
historickém Daniela Adama z Veleslavína

Zveme vás — 13

KODEX 1085 – rukopis zblízka

... papír a olovo ...
Hudebniny vydané tiskem v Praze v 19. století

Tajemství knih

Budoucnost v bublinách 2
Výstava komiksů inspirovaných tvorbou Stanisława Lema

Exponát měsíce května: Czerninská knihovna

Co je nového

Novinky pro čtenáře i veřejnost

Národní knihovna a Slovanská knihovna připravily pro své uživatele i širokou veřejnost několik novinek:

Registraci ZDARMA pro občany Ukrajiny nabízí Národní knihovna od 1. dubna – [více](#).

Pro čtenáře NK, kteří mají vůči knihovně nějaký nezaplacený dluh, je tu nově možnost **zaplatit vybrané pokuty a poplatky online** – [více zde](#).

Zásadní je rozhodnutí NK **zpřístupnit databáze Česká národní bibliografie, Národní autority NK ČR a Centrální adresář knihoven a informačních institucí pod veřejnou licencí Creative Commons – CC0**. Veřejná licence CC0 umožňuje nejširší možné užití databází, a to jak pro nekomerční, tak komerční účely, bez nutnosti uvedení autorství. Zveřejnění databází pod veřejnou licencí CC0 bylo provedeno se schválením Ministerstva kultury České republiky, které je zřizovatelem Národní knihovny ČR. Více informací naleznete [zde](#), zveřejněné datasey jsou vystaveny [zde](#) ve formátu MARC21, Česká národní bibliografie i ve formátu Dublin Core, aktualizovány jsou 1× týdně.

Nově jsou dostupné online fotografie Rudolfa Hůlky z Podkarpatské Rusi, které dosud přiblížila série výstav konaných v letech 2017–2019 v šesti ukrajinských městech (Kyjev, Lvov, Užhorod, Oděsa, Záporoží, Černovice) či knižní katalog *Zmizelý svět Podkarpatské Rusi ve fotografiích Rudolfa Hůlky*, který vydala Slovanská knihovna v roce 2014 (druhé vydání 2016).

Nyní je 593 vybraných snímků dostupných také [online](#) na portálu [esbirky.cz](#), který provozuje Národní muzeum. Na tomto portálu se postupně zpřístupňují fotografie z dalších částí Hůlkovy sbírky – především ty zhotovené na Slovensku a na Slovákku. Bližší informace o celé Hůlkově fotografické sbírce najdete na

stránkách [Speciální sbírky Slovanské knihovny](#).

Rudolf Hůlka (1887–1961), úředník a překladatel ukrajinské literatury pobýval v první polovině dvacátých let minulého století opakovaně na Podkarpatské Rusi, tehdejší nejvýchodnější části Československé republiky a současné Zakarpatské oblasti Ukrajiny. Kromě práce pro Ústřední jednotu hospodářských družstev se zde intenzivně věnoval svému hlavnímu koníčku – fotografování. Ve sbírce Slovanské knihovny se dochovalo 1451 samostatných fotografií na skle (kolorovaných i černobílých pozitivů a černobílých negativů) i černobílých celuloidových fólií a tři filmové svitky, které zachycují nejrůznější témata této oblasti.

Poslední novinkou je chystané **otevření nové čtenářské zóny v přízemí Klementina** v květnu t. r. Zóna nabídne prostor pro relaxaci během studia či možnost probrat nějaký problém v pohodlí s kamarády. Pro společnou práci se spolužáky zde budou připravené dvě týmové studovny s maximální kapacitou 15 osob. Týmové studovny bude možné rezervovat prostřednictvím čtenářského konta. V individuální studijní zóně na vás bude čekat 12 studijních míst. Zde můžete studovat vlastní materiály, připojit se k wifi nebo se v klidu věnovat např. psaní své seminární práce.

Svět knihy Praha 2022

Letošní již 27. ročník mezinárodního knižního veletrhu a literárního festivalu Svět knihy Praha 2022 se bude konat v prostorách Výstaviště Praha v Holešovicích v termínu **9.–12. června**.

Čestným hostem je Itálie, země s bohatou historií a kulturní tradicí, jejíž literární bohatství festival představí. **Mottem veletrhu** jsou slova Umberta Eca: „*Žijeme pro knihy a je to sladké poslání ve světě upadajícím a zmítaném nepořádkem.*“

Chybět nebude ani literatura a programy pro děti, a najdete zde samozřejmě i pavilon **Rosteme s knihou**.

Sekce **Literatura jako hlas svobody** nabídne veřejnou tribunu autorům usilujícím o svobodu v nejrůznějších formách.

Odborné semináře a workshopy přinesou informace k aktuálnímu vývoji světového knižního oboru. Více naleznete [zde](#).

Knižního veletrhu se již tradičně účastní i **Národní knihovna ČR**, jejíž stánek číslo **HB506** najdete v **montované hale B**. Najdete nás snadno – sledujte jednotlivá zastavení s knihovnou na panelech a nechte se vést. Těšíme se na setkání s vámi.

Svět knihy Praha '22
9.–12. 6. 2022
Výstaviště Praha

27. mezinárodní knižní veletrh a literární festival
čestný host: Itálie
svetknihy.cz

Žijeme pro knihy a je to sladké poslání ve světě upadajícím a zmítaném nepořádkem. (Umberto Eco)

Výsledek ankety Ptejte se knihovny Dotaz roku 2021

Již po dvanácté jsme měli možnost vybírat ze zajímavých dotazů uplynulého roku, zaslaných prostřednictvím služby Ptejte se knihovny, ten nejlepší. Mezi deseti nominovanými kandidáty se nám sešla opravdu pestrá směsice zvědavých dotazů například z oblasti architektury, astronomie, módy, literatury, lékařství nebo náboženství.

Rádi bychom touto cestou poděkovali všem, kteří si našli chvíli a v anketě hlasovali. Moc si toho vážíme.

Jistě už jste napjatí, jak to nakonec letos dopadlo. Dovolujeme si vám tedy přestavit vítěze klání o Dotaz roku 2021, kterým se stal dotaz Je možné slyšet trávu růst. Často jste hlasovali také pro dotazy týkající se rozměrů jitra a lánu a dějin očkování. Zaujala vás i otázka ohledně měření vzdálenosti objektu ve vesmíru nebo podoba účesů v období baroka.

Ostatní nominované, i mnohé další dotazy, je možné najít v archivu služby Ptejte se knihovny.

Na závěr ještě připojujeme alespoň úryvek z odpovědi letošního vítěze: *Dotaz: Je možné slyšet růst trávu, jak se někdy říká, popřípadě jiné rostliny? Pokud ne, slyší je alespoň někteří živočichové? Odpověď: Některé rychle rostoucí rostliny vydávají při růstu tak hlasité zvuky, že je dokáže zachytit i člověk. Jedná se například o bambus, který není botanicky považován za strom, ale za trávu. Během 24 hodin jsou některé druhy schopné vyrůst od 70 do 100 cm, někdy i více. Klíčení výhonků bambusu je provázáno zvláštním tlumeným šustěním, někdy i praskáním. Rychlý růst trvá jen po zlomek vegetačního období této rostliny, zhruba po dobu 5 až 6 týdnů, a poté se radikálně zpomalí.*

Podobně je tomu třeba i u kukuřice, která je příbuzná bambusu. I když rychlosti růstu bambusu zdaleka nedosahuje, přesto i ona dokáže rychle přibývat a tento zvuk je možné zachytit také jako praskání. Vědcům z univerzit v New Yorku a Nebrasce se dokonce tento zvuk podařilo nahrát.

Rostliny však vydávají i další zvuky, které ucho člověka nedokáže zachytit. Stromy a rostliny například šumí zvukem drobných vzduchových bublin, které v nich praskají. Vědci z izraelské univerzity v Tel Avivu zjistili, že rostliny rajčete a tabáku vydávají určité zvuky, které ovšem člověk neslyší, když trpí nedostatkem vody nebo když se jim odřízne stonek. Tyto zvuky dokáže z živočišné říše zachytit ze-

jména hmyz a některé druhy savců. Včely například bzučí na takové frekvenci, aby se z kvetoucích rostlin uvolňovalo co nejvíce pylu. Kůrovci jsou schopni zachytit zvuk vzduchových bublin, které se objevují uvnitř těla rostlin, což naznačuje, že stromy trpí nedostatkem vláhy.

Pokračovat ve čtení můžete v našem archivu.

Hana Nemeškalová

Z klementinských pokladů

Přednáška Oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR v květnu

3. 5. 2022 | od 17.00
zasedací sál, 1. patro (vchod A)
vstup zdarma

Na poslední přednášce jarního cyklu s názvem **Czerninská rodová knihovna** představí tuto knižní sbírku Tereza Paličková. Czerninské staré tisky jsou od roku 1780 součástí pražské lobkowiczské knihovny. Na přednášce se mj. dovíte, že jednotlivé czerninské knihy lze identifikovat na základě dochovaných vazeb a signatur. Nejsnáze pak svazky nesoucí oba tyto znaky, tj. celokoženou vazbu se zlaceným heraldickým czerninským supralibros a bílý papírový štítek s černě napsanou signaturou, nalepený na hřbetu zdobeném zlaceným slepotiskem. Na přednášku naváže **od 4. 5. exponát měsíce května** v předšálí Všeobecné studovny.

Více k přednášce naleznete na webu NK a sociálních sítích.

Jan Vojtíšek

Knižní novinky aneb v NK ČR knihy také vydáváme

VÝROČNÍ ZPRÁVA NÁRODNÍ KNIHOVNY ČESKÉ REPUBLIKY 2021

Zpráva se v úvodu věnuje hlavním událostem uplynulého roku, jako bylo například ocenění NK ČR při udílení cen Knihovna roku 2021, výstavy „Lipnická bible“ a „Kniha a závoj“ i spuštění 4. verze Manuscriptoria a zavádění novinek ve službách pro uživatele. Následující oddíly jsou tradičně věnované hlavním činnostem knihovny a přehledům ekonomických ukazatelů se statistikami i grafy. V závěru zpráva připomíná kulturní, vzdělávací a publikační aktivity knihovny.

Výroční zpráva je dostupná od 31. března 2022 na adrese: www.nkp.cz/soubory/ostatni/vz2021.pdf

Hana Hlušíčková

„Budte u nás vítáni...“

Sto let od první ukrajinské uprchlické vlny

Česká republika, podobně jako většina států civilizované části Evropy, v současné době řeší organizačně, finančně a především emočně náročnou vlnu exodu z Ukrajiny čelící opětovné ruské snaze o likvidaci její státnosti. Nejde však o první podobnou zkušenost české veřejnosti s ukrajinskými uprchlíky, byť z hlediska svého sociálního složení a rozsahu jde o záležitost bezprecedentní. S předchozími případy se česká (československá) vláda i společnost vypořádaly se ctí a pobyt Ukrajinců na našem území přinesl mnohá oboustranná obohacení.

V roce 2021 jsme si připomněli sté výročí od vyhlášení tzv. *Ruské pomocné akce* – unikátního finančního a organizačního podpůrného programu československé vlády určeného mnohonárodnostní vlně exulantů z rozpadlého Ruského impéria prchajících před bolševickou mocí. Jeho smyslem bylo poskytnout uprchlíkům zázemí nutné pro zorientování se v novém prostředí, umožnit jim dokončení středškolského a vysokoškolského vzdělání a připravit je na návrat domů. Ti, kteří se měli vrátit na území Sovětského svazu,

Nezlomné odhodlání k boji zachycené na obraze Vasyla Petruka „Odkaz střelce Ukrajinské haličské armády“ (1923, akvarel, 59 × 44 cm) ze sbírky výtvarných prací ukrajinské emigrace.

se zde měli po očekávaném zhroucení bolševického režimu stát pilířem při výstavbě demokratického zřízení. Vzhledem k tomu, že se tato očekávání nenaplnila, získala původně dočasná emigrace podobu dlouhodobého pobytu.

Ukrajinci tvořili tehdy v Československu jen část uprchlické vlny, v níž dominovali etničtí Rusové, přesto však představovali její významnou složku. Odhaduje se, že Československem v průběhu dvacátých a třicátých let prošlo kolem 20–25 tisíce ukrajinských běženců: někteří zde pobýli jen krátce, jiní zůstali do konce svých životů.

S první vlnou ukrajinského exodu se česká veřejnost setkala již roku 1914. Tehdy do Čech přišlo několik tisíc uprchlíků z Bukoviny a Haliče, regionů patřících rakouské části monarchie, obsazených nedlouho po vypuknutí války carskou armádou. Z východní části dnešní Ukrajiny ovládané tehdy Ruskem pak pocházelo několik tisíc válečných zajatců, kteří si během pobytu v místních zajateckých táborech vytvořili silné vědomí ukrajinské etnicity. Většina z nich po kapitulaci Ruska odešla na Ukrajinu, kde se v řadách ukrajinských vojenských jednotek zúčastnili střetů s bolševickým Ruskem na východě i s nově se formující polskou armádou na západě.

Kvůli brzkému zániku Ukrajinské lidové republiky a Západoukrajinské lidové republiky ustoupilo v letech 1919 a 1920 do Československa přibližně 6000 příslušníků ukrajinského vojska. Ti byli umístěni do internačních táborů v Jablonném v Podještědí a v Liberci. Roku 1921 se přesunuli do tábora v Josefově,

Každodenní život v josefovském vojenském internačním táboře (1922).

kde někteří z nich pobývali až do roku 1926. Ve všech těchto lokalitách Ukrajinci rozvíjeli kulturně-osvětové, sportovní, publikační, organizační i vzdělávací aktivity.

Další ukrajínští exulanti přicházeli například jako členové poražených bělogvardějských vojsk z oblasti Černomoří a Balkánu. Místní vstřícnost k běžencům přiváděla do nedávno ustaveného Československa také Ukrajince žijící již od předválečných let ve Vídni a dalších tradičních centrech diaspory, kteří cítili šanci na nové uplatnění.

Svým složením se tehdejší uprchlická vlna značně lišila od té současné. Ačkoliv i tehdy mezi uprchlíky nebyly ženy a děti vzácností, výraznou převahu měli mladí muži s vojenskou zkušeností.

Ukrajinský překlad bajek a pohádek českých autorů *Blyzkyj Svit* z roku 1919 určený nejmladším čtenářům.

V souladu s důrazem, jaký Ruská pomocná akce kladla na vzdělávání, stalo se Československo nejdůležitějším centrem ukrajinského emigrantského školství. Existovaly zde celkem čtyři ukrajinské vysoké školy. Nejvýznamnější z nich byla Ukrajinská svobodná univerzita. Výuka na její právnické a filozofické fakultě probíhala až do roku 1945, kdy byla škola evakuována do Německa. Na zemědělské a technické obory se zaměřila Ukrajinská hospodářská akademie sídlící v Poděbradech, výchově pedagogů se věnoval Ukrajinský pedagogický institut M. Drahomanova. V letech 1923–1950 existovalo Ukrajinské studio výtvarných umění. Tuto uměleckou vysokou školu absolvovala řada začínajících umělců, z nichž mnozí se později proslavili v dalších zemích celého světa. Střední školství reprezentovalo především Ukrajinské reálné gymnázium fungující v letech 1925–1945. Na všech

těchto školách působili ukrajinští pedagogové a vyučovalo se v ukrajinštině.

Ze sbírky plakátů a letáků ukrajinské emigrace – rukopisný plakát informující o mikulášském večírku, který se měl konat 17. 12. 1938 v prostorách Ukrajinského reálného gymnázia v Modřanech (1938, rukopis, 31,2 × 22 cm).

Vedle škol se v Československu vytvořila hustá síť vědeckých a kulturních institucí, vydavatelských a společenských organizací i občanských zájmových spolků. Z nejvýznamnějších je nutné zmínit Ukrajinský hromadský komitét, Ukrajinský akademický komitét, Ukrajinský historický kabinet, Muzeum osvobozené Ukrajiny či Ukrajinskou historicko-filologickou společnost. Umělecká kvalita básníků soustředěných kolem Oleny Telihy, Jevhena Malanjuka a dalších dala vzniknout fenoménu označovanému za Pražskou školu ukrajinských básníků.

Výbor z poezie Tarase Ševčenko vydaný roku 1944 v Praze pro místní Ukrajince vydavatelstvím Jurije Tyščenka.

Ukrajinci rozvíjeli bohatý kulturní, společenský a sportovní život. Kolorit místní diaspory dotvářela řada restaurací, sportovních klubů, obchodů a dílen. Ne všichni emigranti se věnovali vědě a umění, mnozí nacházeli uplatnění v průmyslu a především v zemědělství, které po válce trpělo citelným nedostatkem pracovní síly.

Obecným jevem tehdejší emigrace byla její poměrně nízká míra integrace do československého prostředí. Bylo samozřejmě nemálo těch, kteří v Československu zakořenili a plně se ztotožnili s místní společností, vzhledem k celkovému rozsahu však šlo o počet nevelký. Částečně k tomu přispívala trvalá víra v návrat domů, důležité byly též vnější

ekonomicko-politické faktory. Svého vrcholu dosáhl počet ukrajinských emigrantů v Československu v polovině dvacátých let, kdy vrcholila také Ruská pomocná akce. Ta byla ve druhé polovině dvacátých let utlumována, finanční podpora se snižovala a během třicátých let byla většina aktivit ukrajinské diaspory financována především ze soukromých zdrojů.

Ve druhé polovině dvacátých let se mnoho emigrantů nechalo zlákat k odchodu zpět do Sovětského svazu, který tehdy projevoval znaky národnostního liberalismu. Zde se zanedlouho řada z nich stala obětmi politických represí. Další emigranti kvůli nelehké finanční situaci odcházeli do dalších evropských zemí a především do tradičních center ukrajinského života v USA a v Kanadě. Poslední ranou organizovanému životu Ukrajinců v Československu bylo osvobození země v roce 1945, kdy řada představitelů ukrajinské komunity prchla na západ před blížící se Rudou armádou. Mnozí z těch, kteří zůstali, byli bezprostředně po příchodu osvoboditelů zatčeni a odvezeni do Sovětského svazu, kde buď strávili řadu let za mřížemi, nebo zahynuli v táborech Gulagu. Ukrajinské organizace, které přečkaly i dobu druhé světové války, byly nuceně zrušeny po komunistickém převratu v Československu v roce 1948.

Kromě Ukrajinské svobodné univerzity, která dodnes existuje v Mnichově, a vzpomínek menšího se počtu pamětníků, nám dnes přítomnost ukrajinské diaspory v Československu připomínají jen archivní, knižní a umělecké sbírky. Ačkoliv jejich převážná část byla po roce 1945 vyvezena do Sovětského svazu, přesto česká muzea, archivy a knihovny uchovávají množství dokladů intelektuálního bohatství této komunity. Největší kolekci archivních dokumentů, soustředěných především do fondů Ruská pomocná akce a Ukrajinské muzeum, spravuje

Satirický a humoristický časopis Podjebradka vycházející v letech 1923–1926

Národní archiv. Bohaté fondy vztahující se zejména k ukrajinským aktivitám v Poděbradech vlastní Státní oblastní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem. Pozůstalosti literární povahy lze nalézt v Památníku národního písemnictví. O výtvarném talentu Ukrajinců svědčí práce uchovávané například v Národní galerii a Uměleckoprůmyslovém muzeu.

Rozsáhlou sbírku ukrajinských emigrantů lze studovat také v Národní knihovně České republiky, respektive v její Slovanské knihovně. Takřka v úplnosti se zde dochovala knižní, časopisecká a novinová produkce ukrajinských autorů a jednotlivých emigrantských nakladatelství (a to nejen z území Československa, ale celého světa). Jako příklad místních periodik s mezinárodním dosahem zmiňme nacionalisticky zaměřený časopis Rozbudova nacji, Knyholjub věnovaný knižní kultuře, studentský časopis Ukrajinskij student nebo literární časopis Nova Ukrajina. Tato kolekce tvoří součást sbírky zapsané roku 2007 na seznam světového kulturního dědictví Paměť světa organizace UNESCO. Celá sbírka několika tisíc knih a periodik vydaných v Československu byla digitalizovaná a jednotlivé tituly jsou dostupné v Národní digitální knihovně.

Ukrajinskij student – populární studentský časopis vycházející v Praze v letech 1920–1924

Ve fondu Slovanské knihovny se dále nachází několik sbírek listinné a obrazové povahy vytvořených původně Muzeem osvobozené Ukrajiny. Jmenujme například soubor dokumentů k životu v internačních táborech v Jablonném, Liberci a Josefově a několik menších sbírek listinných dokumentů k činnosti jednotlivých ukrajinských škol a vědeckých i společenských organizací. Vizuálně nejceněnějšími je sbírka přibližně 460 výtvarných prací vytvořených studenty a pedagogy Ukrajinského studia výtvarných umění, soubor několika tisíc plakátů, letáků, programů a pozvánek charakterizujících veřejné aktivity ukrajinské emi-

grace a kolekce přibližně stovky ex libris význačných představitelů ukrajinského veřejného života. **Digitální kopie** těchto dokumentů jsou postupně zpřístupňovány na portálu esbirky.cz, který provozuje Národní muzeum.

Tento text nemá za cíl jen upozornit na to, že přítomnost Ukrajinců není pro české prostředí novum, že Ukrajinci s námi žili v poměrně velkém počtu i v minulosti. Chce především vyzdvihnout skutečnost, že nejen nyní, ale i tehdy jim československá veřejnost poskytla

otevřenou náruč, nabídla pomoc a zprostředkovala podporu. Chce rovněž ukázat, že i v nelehkých podmínkách emigrace byli četní představitelé diaspory schopni rozvinout svůj talent, pozitivním způsobem zviditelnit ukrajinský prvek v cizím prostředí a stimulovat rozvoj ukrajinské národní myšlenky a snah o státní suverenitu a samostatnost.

Lukáš Babka

Základní doporučená literatura:

Bohdan Zilynskyj: *Ukrajinci v Čechách a na Moravě: (1894) 1917–1945 (1994)*. Praha: X-Egem, 1995.

Nadia Zavorotna: *Scholars in exile: the Ukrainian intellectual world in interwar Czechoslovakia*. Toronto – Buffalo – London: University of Toronto Press, 2020.

Symon Narižnyj: *Ukrajins'ka emigracija: kul'turna pracja ukrajins'koji emigraciji miž dvoma svitovymy vijnamy*. Častyňa perša. Praha: „Knihtisk“, 1942.

Oksana Pelens'ka: *Ukrajina poza Ukrajinou: encyklopedyčnyj slovnyk mystec'koho, kul'turnoho i hromads'koho žyttja ukrajins'koji emigraciji v mižvojenij Čechoslovaččyni (1919–1939)*. Praha: Nacional'na biblioteka Čes'koji Respubliky – Slov'jans'ka biblioteka, 2019.

ISBN a ISMN v otázkách a odpovědích

Na stránkách e-zpravodaje Národní knihovny ČR jste se v rubrice *Představujeme* se zkratkou ISBN měli možnost setkat minimálně dvakrát. V roce 2018 v 5. čísle byla čtenářům představena Národní agentura ISBN v ČR, jež odpovídá za fungování systému mezinárodního standardního číslování knih v naší zemi; v prvním čísle roku 2022 vyšel v téže rubrice rozhovor s jejím dlouholetým šéfem, Mgr. Antonínem Jeřábkem.

Cílem série článků ISBN a ISMN v otázkách a odpovědích je představit rámcově dva systémy mezinárodního standardního číslování neperiodických publikací: ISBN pro knihy (books) a ISMN pro hudebniny (music). V závěru článku na vás bude pravidelně čekat kvízová otázka a řešení, které v tomto případě najdete na straně 14.

Co je to ISBN/ISMN a k čemu slouží?

ISBN (International Standard Book Number = mezinárodní standardní číslo knihy) a ISMN (International Standard Music Number = mezinárodní standardní číslo hudebniny) si můžeme s lehkou nadsázkou představit jako „rodné číslo“ knihy (resp. hudebniny). Stejně jako rodné číslo, tak také ISBN/ISMN mají sloužit k jednoznačné identifikaci publikace, v obou případech monografické. (Pro seriálové publikace – noviny, časopisy, edice – existuje samostatné číslování – ISSN.)

Jednoznačností je míněno, že každý titul, každé vydání, každá odlišná podoba knihy (resp. hudebniny; větší vs. menší formát, kniha v pevné či měkké vazbě, každá jednotlivá e-kniha) má mít své vlastní standardní číslo. To proto, aby se

vydavatelům i obchodníkům dobře evidovaly skladové zásoby, aby v knihovně snadno zjistili, zda daný dokument mají či nemají ve fondu, aby v soupisu použité literatury bylo možné jednoznačně poukázat na to, z jakého dříve publikovaného materiálu pisatel článku či monografie čerpal.

Vraťme se ještě k úvodnímu porovnání. Na rozdíl od rodného čísla ISBN ani ISMN v sobě neobsahují datum narození (vydání) konkrétní podoby díla. Zato ve většině případů pomáhají k „určení otcovství“. Číslo má v sobě totiž zakódováno, kdo publikaci vydal, eventuálně u vydání asistoval. (V jakých případech to neplatí, to si objasníme v příštím dílu seriálu.) Pokud na vydání některé knihy/hudebniny spolupracuje více vydavatelů, stává se, že dokument dostane více než jedno ISBN/ISMN. A je to zcela v pořádku – každý koeditor (spoluvydavatel) se přidělením standardního čísla ze své sady ke knize přihlásí.

ISBN kromě toho v sobě obsahuje číselný údaj odkazující na jazykovou či geografickou oblast původu daného dokumentu. Česká ISBN připomínají československou historii státu, protože identifikátor geografické oblasti byl svého času přidělen tehdejšímu Československu. Číslo ISMN v sobě identifikátor jazykové ani geografické oblasti vydání nezahrnuje, údajně z toho důvodu, že notový záznam je mezinárodně srozumitelný. Nutno ovšem podotknout, že skutečnost, že ISBN náleží českému/slovenskému nakladatelství, nevyovídá nic o tom, v jakém jazyce dokument vyšel. V Česku se vydávají publikace také v maďarštině, v japonštině apod.

Jak dlouho systémy mezinárodního číslování knih a hudebnin fungují?

Počátky mezinárodního standardního číslování knih stručně a přehledně představuje 1. část *Příručky uživatele systému ISBN*. Úzce souvisí s rozvojem výpočetní techniky a internetu a potřebou zjednodušení evidence knih a zaváděním automatizace. Cesta od prvotní iniciativy do zveřejnění příslušné mezinárodní ISO normy v roce 1972 trvala sedm let. Letos tedy norma ISO 2108 oslavila padesát let existence. V Česku je systém aplikován třiatřicátý rok.

Jelikož se systém standardního číslování knih osvědčil, byl v podobném duchu koncipován také systém mezinárodního standardního číslování hudebnin (ISMN). Jeho ISO norma vyšla prvně roku 1993 (ISO 10957) a v Česku se číslování zavedlo do praxe o pouhé tři roky později. Pracujeme s ním tedy šestadvacátý rok.

Jakým způsobem se přidělená čísla evidují?

Přestože vznik a vývoj systému byl podnícen rozvojem výpočetní techniky, jeho začátky v tehdejší Československu byly papírové. Jak vzpomínal „otec Národní agentury ISBN v ČR“, Mgr. Antonín Jeřábek, první bloky čísel ISBN do země dopravil v tištěné podobě ředitel mezinárodní agentury ISBN v září 1987. Jinak než papírově to ani nešlo. K internetu se Česko připojilo teprve v únoru 1992, a to nejprve jedním sálovým počítačem. Proto zájemci o registraci svého nakladatelství do systému ISBN (případně ISMN) absolvovali úvodní školení při osobní návštěvě v Klementinu a svou první sadu čísel ISBN

(ISMN) dostávali do ruky. Následná komunikace mezi nakladateli a agenturou byla vedena obálkovou poštou, případně telefonicky. Přidělení ISBN ohlašovali nakladatelé na papírových kartičkách velikosti katalogizačního lístku. V agentuře se lístky řadily do šuplíčků a v soupisech ISBN jednotlivých nakladatelství se různobarevným zatrháváním a škrtnutím značila čísla ohlášená (tj. rezervovaná pro konkrétní titul) a čísla použitá (tj. ta, která byla vytištěna v knize / v hudebnině). V dnešní době evidence probíhá

v elektronické podobě. Přidělená čísla nakladatelé agentuře hlásí pomocí online formuláře a následně jsou evidována v automatizovaném knihovním systému. Za pomoci umně naprogramovaných kontrol se hlídá, zda číslo bylo použito skutečně coby jednoznačný identifikátor, anebo zda případně došlo k chybě. Zjištěné chyby se napravují v reálu např. pomocí opravné samolepky, jindy pouze v katalogu.

Eva Knollová

GRUPPENNR. : 80	VERLAGSNR. : 00		
80-00-01000-3	80-00-01001-1	80-00-01002-X	80-00-01003-8
80-00-01012-7	80-00-01013-5	80-00-01014-3	80-00-01015-1
80-00-01024-0	80-00-01025-9	80-00-01026-7	80-00-01027-5
80-00-01036-4	80-00-01037-2	80-00-01038-0	80-00-01039-9
80-00-01048-8	80-00-01049-6	80-00-01050-X	80-00-01051-8
80-00-01060-2	80-00-01061-5	80-00-01062-3	80-00-01063-1
80-00-01072-5	80-00-01073-3	80-00-01074-1	80-00-01075-5
80-00-01084-9	80-00-01085-2	80-00-01086-0	80-00-01087-9
80-00-01096-8	80-00-01097-6	80-00-01098-4	80-00-01099-2
80-00-01108-5	80-00-01109-3	80-00-01110-7	80-00-01111-5
80-00-01120-4	80-00-01121-2	80-00-01122-0	80-00-01123-9
80-00-01132-8	80-00-01133-6	80-00-01134-4	80-00-01135-2
80-00-01144-1	80-00-01145-X	80-00-01146-8	80-00-01147-6
80-00-01156-5	80-00-01157-3	80-00-01158-1	80-00-01159-X
80-00-01168-9	80-00-01169-7	80-00-01170-0	80-00-01171-9
80-00-01180-8	80-00-01181-6	80-00-01182-4	80-00-01183-2

Příklad historické agenturní evidence použitých čísel. K ukázce se pojí kvízová otázka: Jakému nakladatelství patřil arch z ukázky?

Ukrajina a sbírky NKF

Co do množství ukrajinské literatury či literatury o Ukrajině se nemůže Národní konzervační fond (NKF) rovnat sbírkám Slovanské knihovny ani cizojazyčným signaturám UKF. Přesto jsem se pokusil najít nějakou zvláštnost, raritu, která by se dala najít pouze v našem fondu a která by nabídla nový pohled na ukrajinskou historii či odhalila nové zajímavé spojení s naší zemí. Omlouvám se, milý čtenáři, v tomto hledání jsem úplně neuspěl.

I když, za větší popularizaci a podrobnější průzkum by stála třeba osoba Ivana P. Puluje, ukrajinského vědce, fyzika, který ještě v době rakousko-uherské monarchie působil v Praze na Vysoké škole technické, a kromě výzkumu rentgenových paprsků, spolupracoval například i s Františkem Křížíkem na elektrifikaci pražských ulic. Zároveň v rámci monarchie aktivně podporoval ukrajinskou kulturu a politiku. Více informací o něm ale lze snadněji najít na webu než ve fondech Národní knihovny. Snad je to i tím, že v době po druhé světové válce se jméno světově uznávaného vědce z vědeckého povědomí u nás trochu vytratilo.

Místo raritních dokumentů jsem však objevil něco, co může být pro knihovníka i obecně informačního pracovníka asi cennější: vícero textů, které sice nejsou unikátní, ale svým spojením a porovnáním utvářejí komplexní vyprávění mnohdy problematického vývoje ukrajinského státu a národa.

V našem fondu i v rámci celé knihovny máme výroční zprávy škol z Podkarpatské Rusi z doby, kdy tato oblast patřila v meziválečném období k Českosloven-

ské republice; máme zde sebrané pohádky, které se ústně vyprávěly na ukrajinském venkově po přelomu dvacátého století, i nové překlady fantasy románů vycházejících v posledních letech; máme zde průvodce a zeměpisné knihy, snažící se pobrat mnohovrstevnatou ukrajinskou zemi, i vědecké monografie popisující historii, kulturu a společnost.

Objevit se dají též knihy z dob sovětského rozpínání, které se snaží se stalinstickou urputností vyložit „správnou“ roli a postavení ukrajinského státu a které až pozoruhodně ladí se současnou putinovskou apologetikou. A naštěstí i knihy, které trpělivě tuto tendenční propagandu vyvrací jako zkeslenou a lživou.

Přesně tento komplexní pohled je kouzlo dlouhodobě stavěných sbírek. A přesně to je poučení, které bych chtěl tímto krátkým článkem podpořit – důležitost možnosti ověřit a porovnat informace. To z jediného raritního dokumentu nezvládneme. K tomu potřebujeme více dokumentů z různých let i oblastí.

Teprve poté můžeme dostatečně zhodnotit paralelu mezi vášnivými proslovy Hitlera a chladnými, kalkulovanými projevy Putina. Můžeme je vsadit do kontextu historického vývoje pomocí knih, jakou je například kniha *Krvavé země* od Timothy Snydera, i třeba do kontrastu politických myšlenek výše zmíněného I. P. Puluje z posledních let monarchie či moderních sociologických studií. Abychom se nakonec i v „obyčejných“ knihách, v cestovním průvodci, dočkali jednoduchého, ale romanticky sepsaného nelehkého určení ukrajinského lidu:

„Naši lidé obývají velkou zemi: nad Černým mořem, na Kavkaze, nad Kubání, nad Pripetem i Bugem i v horách karpatských, za ruskou hranicí – tam všude žije náš národ, naši lidé. Kraj ten měří z déli více než 1000 verst, z šíří 500–600 verst. Větší část naší země je v ruském státě: v guberniích kyjevské, podolské, volynské, černlgovské i poltavské, chersonské, jekaterinoslavské, ale i v jiných ještě krajích žijí naši lidé (Cnolm, Besarabie, Taurida, Kubáň i jinde). Ale veliká část našeho národa žije i za ruskou hranicí, v Rakousku: rozsáhlý kraj, jež obývají tam naši lidé, nazývá se Halič (s městem Lvovem) a menší Bukovina (s Černovicemi). Také v Uhrách, pod horami Karpatskými, s městy Ungvarem a Munkaczem jsou naši lidé. Dohromady čítá náš národ více než 30 milionů duší a z tohoto počtu žije jich v Rusku více než 25 milionů. Mnoho našich lidí opustilo rodné kraje a rozprchlo se po celém světě: tak žijí na Sibiři, v Turkestanu, v Americe, kde všude tvoří jednu a často i více osad, avšak těch tady nepočítáme, neboť mluvíme zde jen o kraji, kde žije největší část našeho národa, kde žije v převaze nad jinými národy.

Kraj ten nazýváme nyní Ukrajina a národ Ukrajinci.“

Josef Ludvíček

Citováno z publikace HRUŠEVSKYJ, Mychajlo Serhijovyč. Ukrajina a Ukrajinci. Praha: Fr.Švejda, [1918]. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:bbcb7180-22d9-11e8-a0cf-005056827e52>

Webarchiv: Kolekce webových zdrojů

Válka na Ukrajině

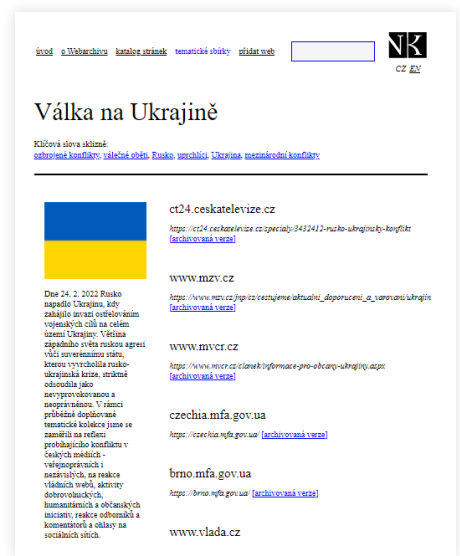
Válečný konflikt v 21. století s sebou přináší i nové možnosti, v jak velkém detailu lze válku sledovat. Pokud se včas nezačínáme, můžeme upadat do červích děr internetu v podobě interaktivních map, twitterových hashtagů. Zpravodajství lze číst po minutách, skoro jako bychom viděli v přímém přenosu odpal nepřátelské rakety a mohli čekat na záznam jejího dopadu. Mediální různorodost webových zdrojů, které s takovou frekvencí informují o válce, jsou nasycené o všechny dosažitelné technologické vymoženosti digitální kultury, a i to je důvodem, proč je jejich archivace výzvou. Weby či hyperlinky tak vznikají a zanikají s aktuálními potřebami (např. v souvislosti s uprchlickou pomocí), sdružováním v boji (např. telegramové skupiny) či vlivem zásahů organizací (poskytovatel české domény sdružení cz.nic zneprístupnil obsah dezinformačních webů).

Webové zdroje jsme začali sklízet v den zahájení ruské invaze na Ukrajině,

tedy 24. února 2022. Každý den kollektu rozšiřujeme o nové zdroje. Sbírka obsahuje převážně bohemikální zdroje. Prioritou jsou hlavní české internetové deníky, zpravodajské weby, stránky státních a neziskových institucí, charit, humanitárních sbírek, google dokumenty, youtubová videa, podcasty, facebookové stránky/účty/posty/eventy, tik toková videa, instagramové účty, twitterové účty či hashtagy. Standardní webové stránky jsou sklizeny automatizovaně pomocí webového sklízče Heritrix několikrát denně, což umožňuje operativně zachytit aktualizovaný obsah. Pro sklizeň sociálních sítí, jako je např. Facebook, Twitter, Instagram, YouTube aj., je zapotřebí obsah uchovávat manuálně prostřednictvím aplikací ArchiveWeb.page či Browsertrix. S ohledem na legislativní rámec jsou zdroje dostupné pouze z Referenčního centra NK ČR. Cílem tematické kolekce Válka na Ukrajině je zachovat bohatou paletu zdrojů související s válečným kon-

fliktem na Ukrajině. Elektronické zdroje/webové stránky k archivaci může navrhnout kdokoli, stačí pouze vyplnit formulář nebo zaslat tip na emailovou adresu webarchiv@nkp.cz.

Luboš Svoboda, Markéta Hrdličková

Rutger Bregman

Lidstvo. Dějiny naděje

Převládá v člověku dobro, nebo zlo? To je otázka, kterou se teologové a filozofové zabývají po staletí. Tradiční křesťanské učení o bazální lidské hříšnosti se mnozí později snažili reinterpretovat, například když Darwinův popularizátor **Thomas Huxley** tvrdil, že evoluce dala každému svému dítěti „porci dědičného hříchu“, a později byl mnohými zastáván názor, že jsme od přirozenosti sobečtí.

I česky ale nyní vyšla kniha *Lidstvo. Dějiny naděje* (Přel. Veronika Horáčková, Argo, 2022, 428 s.), která se snaží tento nelichotivý obraz poopravit. Její autor, nizozemský historik **Rutger Bregman**, v ní netvrdí, že jsme od přírody dobří. Máme dobrou stránku a špatnou stránku a otázkou je, kterou z nich posilujeme. Na různých příkladech z minulosti i současnosti se snaží ukázat, že i v zátěžových situacích, jako je ztroskotání na opuštěném ostrově, válka nebo živelní katastrofa, lidé přirozeně tíhnou „k dobré straně“. Obecně tvrdí, že se více podobáme přátelským a mírumilovným šimpanzům bonobo než „machiavelistickým“ šimpanzům učenlivým.

Autor přitom reviduje výsledky některých slavných psychologických pokusů či zažitých interpretací historických událostí – část knihy může být dobrou ukázkou, jak zásadně a relativně rychle se mohou i klasické až učebnicové výklady ocitnout pod palbou ničivé kritiky. Zvláště stanfordský vězeňský experiment přirovnává autor

spíše k „divadelní hře“, v níž právě Zimbardo nutil strážce, aby se chovali násilně až sadisticky. (Rutger Bregman ovšem poctivě přiznává, že Zimbardo dříve sám uznával a v jedné své přechodící knize jeho experiment chválil.)

Vrací se také k slavnému případu vraždy Kitty Genovesové, uváděném často jako příklad lidské lhostejnosti. Rutger Bregman konstatuje, že po podrobnějším pátrání zbývá z původní, dlouho tradované verze příběhu jen velmi málo: skutečných svědků bylo mnohem méně, než se uvádělo, Kitty nezemřela všemi opuštěná, ale v náručí kamarádky a její vrah byl záhy dopaden právě díky pozornosti a zájmu místních občanů.

Další autorovy exkurzy se týkají dění na dvou ostrovech. První je historie Velikonočního ostrova, který byl dlouho uváděn jako příklad lokality, v níž původní obyvatelé nejprve zničili životní prostředí a pak se navzájem téměř vyvraždili. Nejnovější výzkumy nicméně naznačují, že pravda byla zřejmě jiná a skutečnou

zkázu tamním obyvatelům přineslo až setkání s naší civilizací.

Dějištěm další tragédie je v Bregmanově knize fiktivní ostrov z románu *Pán much*. Ten autor vykládá jako projekci pesimistického pohledu jeho tvůrce **Willia** **ma Goldinga**, mimo jiné alkoholika trpícího depresemi. Podle Bregmana nebo biologa **Franse de Waala** ale „neexistuje jediný důkaz“, že by se opravdové děti chovaly stejným způsobem jako v Goldingově knize. Místo toho Bregman vypráví pozoruhodný případ skupiny skutečných chlapců ze souostroví Tonga, kteří v touze po dobrodružství ukradli loď a unášeni mořskými proudy se dostali na vzdálený opuštěný ostrov. Tam vytvořili cosi na způsob malé komunity „se zeleninovou zahrádkou, vydlabanými pařezy, do nichž zachytávali vodu, tělocvičnu s podivuhodnými závažími, badmintonový kurt, kurník a trvalý oheň“. Nejen že všichni přežili, ale dokázali se vzorně postarat o jednoho z nich, který utrpěl zlomeninu nohy. Když byli po několika měsících v září 1966 objeveni, zachránci se podívali nad jejich skvělou kondicí i nad zcela uzdravenou nohou.

Co autor ovšem nemůže popřít, je zabíjení při válkách a genocidách. K tomu dodává, že jednotlivý člověk má k fyzickému zabíjení odpor, v posledních desetiletích je ale zabíjení usnadněno tím, že se může odehrávat na dálku a stačí k němu jen stisknout jedno tlačítko. Velmi aktuální je pak jeho tvrzení, že pokud chceme porozumět fenoménu války, musíme si posvítit na „mocipány“. Obyčejní lidé se zpravidla navzájem zabíjet nechťejí, války začínají některé hlavy států, aby posílily svoji osobní moc.

„**Velmi aktuální je pak jeho tvrzení, že pokud chceme porozumět fenoménu války, musíme si posvítit na „mocipány“.**

Holocaust pak vysvětluje přesvědčením pachatelů, že stojí na správné straně barikády: „Osvětím byla zakončením dlouhého historického procesu, v němž se zlo čím dál úspěšněji maskovalo jako dobro. Spisovatelé, básníci, filozofové a politici dlouhá léta otupovali a kazili duši německého národa.“ Němci se tak stali obětí lží, indoktrinace, vymývání mozků a manipulace. Dodejme, že tako-

vé vysvětlení asi není zcela uspokojivé, protože tak lze vysvětlit zřejmě jakékoli násilí a bezpráví.

Každopádně autor varuje před tím, že jako lidé máme tendenci upřednostňovat členy vlastní skupiny před jinou, i proto na místo omezené „empathie“ doporučuje pěstovat univerzálnější soucit. A také u tzv. nepřátel hledat spíše to, co nás spojuje: uvádí přitom nevšední příklady, například oslovování jihoamerických protivládčních vzbouřenců pomocí vánočních stromečků, které v nich měly evokovat touhu po rodinných hodnotách a usedlejší životě, než jaký vedli. Doprostřed džungle byly umístovány vysoké stromy s LED žárovkami, které se díky pohybovým senzorům měly rozsvítit, jakmile kolem nich někdo prošel. Vzkaz zněl jednoznačně: „Pokud Vánoce mohou přijít do džungle, můžeš i ty přijít domů. Slož zbraně. O Vánocích je možné všechno.“

Každému jednotlivému čtenáři autor dále důtklivě doporučuje držet se dál od denního zpravodajství, protože podává zcela falešný obraz světa (ostatně i zkreslení okolností smrti Genovesové dává autor rovněž za vinu tamním novinářům). Výsledkem konzumace denního tisku je prý chybné vnímání rizik, strach, navozená beznaděj, nepřátelské chování vůči ostatním a emoční otupělost. Schvaluje jen čtení „uvážlivě napsaných sobotních novin“.

Na obecnější rovině se pak přimlouvá za takové typy sociální organizace, které budou k lidem přístupovat jako k odpovědným a tvořivým jedincům, což se pak skutečně i vyplní. (Platí ovšem i opak: „Pokud věříme tomu, že se většina lidí nechová slušně, budeme se k sobě navzájem také tak chovat.“) Píše tedy pochvalně a návodně o manažerech, kteří důvěřují svým zaměstnancům; o učitelích, kteří nechávají děti, aby si volně hrály; i o politikách, kteří s občany jednají jako s angažovanými bytostmi. Kritizuje přitom strategie založené jen na finančním zisku a přimlouvá se za větší rozšíření principu sdílení. (To, že jakékoli jeho uplatnění paušálně nazývá „komunismem“, s nímž neměla praxe v SSSR nic společného, může asi leckteré čtenáře v postkomunistickém prostoru dráždit, ale jde jen o věc terminologie.)

Diskutabilní je autorovo výše zmíněné tvrzení o tom, že máme blíže k bonobům: zřejmě rozšířenější je mezi vědci názor, že máme k oběma šimpanzím

druhům asi stejně daleko. To, čím se liší, „vzniklo dávno poté, co jsme se my lidé vydali vlastní evoluční cestou“, vysvětluje biolog **Jaroslav Petr**. Bonoby samotné si navíc Bregman idealizuje: i u nich existuje agresivita mezi různými skupinami a hlavně samice v zajetí „dovedou být velmi kruté. Samcům chovaným v zajetí běžně chybí články prstů, protože jim je samice ukously,“ doplňuje Jaroslav Petr.

Naše drobná polemika ovšem neznamená, že bychom neměli zkoušet vytvářet takové instituce, které budou povzbuzovat tvořivost, hravost, angažovanost a zodpovědnost. A že bychom neměli ty, jež pokládáme za svoje nepřátele, oslovovat spíše na základě toho, co nás spojuje. Ovšem pokud se někdo chystá pronajímat nemovitost, asi je i nadále záhodno u potenciálního nájemníka zkontrolovat, kolik je s jeho jménem spojeno dluhů a exekucí – bez ohledu na to, jestli patří do (jakkoli definované) „mé“ skupiny či nikoli.

Bregmanova kniha není tak převratná a obrazoborecká, jak sugeruje oficiální anotace, jde ale o čtivý a poctivý pokus zodpovědět otázku, na kterou každá generace stále znovu hledá odpověď. Vzhledem k tomu, že autor sleduje aktuální vědecké výzkumy, se přitom zdá pravděpodobně, že už za pár let by jeho odpověď možná zněla trochu odlišně.

—————
CROSSOVER → ARGO

LIDSTVO

Dějiny naděje

11

Rutger
Bregman

Přesvědčení, že člověk je od přirozenosti sobecký a neověřivý, prosákló do západního uvatování nejpozději od dob Hobbesa, v souladu s ním budujeme naše veřejné instituce a politické i ekonomické systémy. Co když je ale toto přesvědčení mylné nebo minimálně přehášené? Autor postupně zkoumá manipulace slavných studií a předsudky vnášené do historických událostí, až už jde o stanfordský vědecký experiment nebo o skutečný příběh z knihy *Pán much*, a přináší povzbudivou zprávu. Že to je naopak laskavost a spolupráce, která se reálně všude projevila jako evolučně nejúspěšnější strategie.

—————

Projekt česko-německé spolupráce knihoven

Dne 14. 9. 2021 bylo na konferenci Knihovny současnosti podepsáno memorandum, které sblíží české a německé knihovnictví. Následující tři roky budou knihovny společně pracovat na projektech, stážích, předávat si zkušenosti a know-how v oblasti knihovnictví. Memorandum podepsalo Sdružení knihoven /SDRUK/ za všechny čtyři profesní organizace v Česku – vedle SDRUK také za Svaz knihovníků a informačních pracovníků, Asociaci knihoven vysokých škol a Knihovnickou komisi Asociace muzeí a galerií. Za německou stranu se zastřešující organizací stal BID – Bibliothek und Information Deutschland. První velkou příležitostí partnerství bude **8. Kongres německých knihoven v Lipsku**, který proběhne 31. května až 2. června 2022. Zástupci českých knihoven poslali návrhy svých příspěvků k posouzení odborné komisi a ta na podzim vybrala přednášky, které na akci zazní. Vybraní spíkáři již byli osloveni přímo BID.

Témata kongresu jsou blízka i našemu prostoru:

1. Libraries – free and open democratic spaces
2. The library as service provider: reaping strategic benefits from operational leeway
3. Staffing: corporate culture as a success factor
4. Living, learning, working: giving space and emphasising educational values
5. Content: dealing with content and data
6. Digitality: the interlacing of digital and analogue reality

Bylo rozhodnuto prezentovat české knihovny v Lipsku v následujících tématech:

- **Jsme centra komunit** – knihovny jako aktivní činitel budování komunit nejenom čtenářských obcí, ale občanské a soudržné společnosti.

- **Učíme** – knihovny jako součást celoživotního vzdělávání, spolupráce se školami, kurzy, digitální a čtenářská gramotnost, kritická gramotnost, knihovny jako místa speciálního vzdělávání, akreditované kurzy, knihovnictví jako výukové programy na SŠ a VŠ.
- **Uchovááme paměť** – knihovny jako fondy, práce s nimi a zpřístupňování fondů (digitalizace, Manuscriptorium, Česká digitální knihovna, digitální knihovny, knihovny.cz).
- **Jsme prostor** – architektura a interiéry knihoven – místa pro setkávání, tvoření, sdílení, vzdělávání, součást urbanistiky měst, teze, realizace.

Roman Giebisch

Služba Navrhnout k digitalizaci u roce 2021

Registrovaní uživatelé Národní knihovny ČR mají již třetím rokem možnost podílet se na digitalizaci monografií a tzv. nepravých periodik, které jsou uloženy ve fondech knihovny. Mohou tak činit prostřednictvím bezplatné služby [Navrhnout k digitalizaci](#), a to jednoduše kliknutím na stejnojmenné tlačítko, které se automaticky zobrazuje v knihovním katalogu u titulů, které byly vytvořeny ve formátu BK. Po odeslání návrhu prověří pracovníci Odboru správy fondů, kteří spravují kontaktní e-mailovou schránku NavrhDigitalizace@nkp.cz, vhodnost vybraného svazku pro digitalizaci, a to zejména z hlediska jeho místa uložení ve fondu knihovny, fyzického stavu a obsahové vhodnosti. Rovněž v evidenčním

nástroji [Registr digitalizace](#) ověřují, zda dílo již nezpracovala jiná instituce, a pokud ano, nasměrují uživatele na již zdigitalizovaný dokument. Uživatel je pomocí e-mailů pravidelně informován – nejprve o tom, zda má knihovna ve fondech vhodné svazky na digitalizaci, posléze o tom, že byl svazek předán do digitalizační linky, a naposledy je uživateli zaslán e-mail s odkazem do [Národní digitální knihovny](#) (NDK), kde je titul vystaven dle znění autorského zákona nebo dle licence [Dělitel nedostupných na trhu](#) (DNNT).

V roce 2021 mohl každý registrovaný uživatel navrhnout měsíčně pět svazků z fondů knihovny, celkově mohlo být každý měsíc zasláno 100 žádostí, poté byla tato možnost zablokována, aby nedošlo

k zahlcení digitalizační linky. Výběr byl, jako v předchozích letech, omezen na monografie, vícesvazkové monografie a neperiodické sborníky (formáty BK) vydané mezi lety 1921–2010. V případě vícesvazkových monografií, kdy uživatel navrhl pouze jeden svazek z celého titulu na digitalizaci, se odpovědní pracovníci snažili předat do digitalizační linky všechny díly daného titulu, aby bylo zpracování kompletní. Jelikož se jedná o bezplatnou službu, není závazně stanovené, za jak dlouhý čas má být svazek zdigitalizován. V průměru by digitalizace těchto titulů měla trvat několik týdnů, avšak zpracování některých svazků narušil kybernetický útok na Národní knihovnu ČR v květnu 2021 a prodloužil tak jejich zdigitalizování.

V uplynulém roce bylo zasláno celkem 746 návrhů od 242 registrovaných uživatelů. Sedmdesát navržených děl k digitalizaci přijato nebylo, nejčastěji proto, že titul již zdigitalizovala jiná instituce. Sedm návrhů bylo zasláno mimo tlačítko v katalogu a po vyhodnocení byly rovněž zařazeny do digitalizační linky.

V průměru zaslali uživatelé 62 návrhů měsíčně. Zájem o službu meziročně stoupá – v minulých letech tento průměr činil 58 návrhů (rok 2020), respektive 31 návrhů (2019). Službu využívali jak nahodilí zájemci o digitalizaci jednotlivých svazků, tak stabilní přispěvatelé, kteří dosahovali limitu pěti titulů téměř každý měsíc. Nejvyšší množství podnětů bylo obdrženo během jarních omezení souvisejících s koronavirovou pandemií, kdy byly knihovny fyzicky zavřeny, ovšem díky domluvě se Svazem českých knihkupců a nakladatelů a kolektivních správců byla otevřena digitální knihovna NDK-COVID, ve které měli registrovaní uživatelé zapojených knihoven možnost

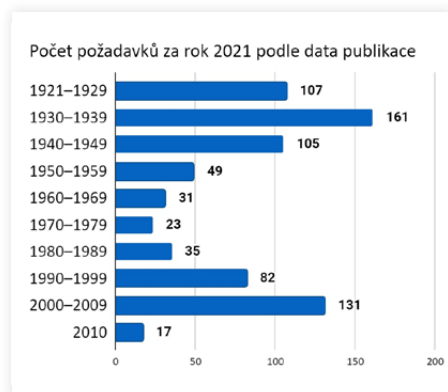

prohlížet si ze vzdáleného přístupu digitalizovaný obsah NDK.

Uživatelé měli největší zájem o digitalizaci děl vydaných před rokem 1950, kterým často již vypršela autorská práva a lze si je tedy volně zobrazit pomocí vzdáleného přístupu z pohodlí domova. Vůbec nejžádanější byly monografie vydané ve třicátých letech minulého století, které tvořily více než pětinu podnětů. Populární zůstávají také relativně nové knihy z let 2000–2009, které však v současné době nejsou dostupné uživatelům ze vzdáleného přístupu, ale pouze pomocí terminálových počítačů v prostorách

knihovny. Nejméně často se mezi návrhy objevovaly tituly vydané v 50.–70. letech 20. století, které je však možné prohlížet po přihlášení v rámci licence DNNT. Mezi návrhy všeobecně převažovala odborná literatura, studie a různé příručky, v menší míře se objevovala beletrie a politické brožury. Mezi oblíbené obory patřily humanitní vědy, především historie, filologie a filozofie, dále právní věda a právo nebo biologické vědy.

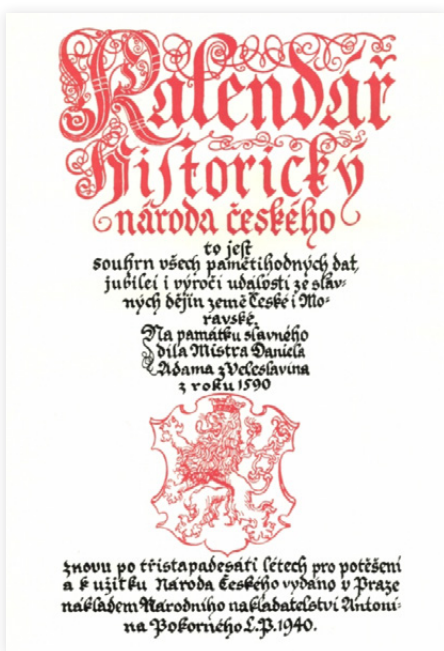
Vojtěch Halama, Michaela Bežová

Historické události z let končících dvojkou u Kalendáři historickém Daniela Adama z Veleslavína ve vydání z roku 1940

Výběr událostí zaznamenaných k měsícům květen a červen

Hana Vajnerová

2. května

L. P. 1912 toho dne **honby, kolby a jiné kratochvíle** daly se na ryšku staroměstském u přítomnosti Václava, římského a českého krále, a Jana, falckrabí knížete bavorského, jehož dceru Sofii král Václav za manželku měl. A tu při těch kratochvích Jan Žito, kouzelník, na slovo vzat.

10. května

L. P. 722 Libuše, kněžna česká, dcera Krokova, položila sněm Čechům na dvoře svém před hradem Libínem neb na Vyšehradě. A tu Přemysl, sedlák ze vsi Stadice, za kníže české vyhlášen (Veleslavín cituje

Hájkovu kroniku). K tomuto roku položil Hájek známou tradici o povolání Přemysla, vladyky stadického, na knížecí stolec český. Všichni kronikáři čeští, od Kosmy přes Dalimila až ke Kuthenovi, Hájkovi a Paprockému, znamenitě vylučují posláni Libušino k Přemyslovi. Bílý kůň dovedl poselstvo k vyvolenému oračovi, jenž dal pak základ první české dynastii. Přemyslovská tradice měla veliký význam pro státní vědomí české ve všech příštích staletích. Lýčené střevice Přemyslovy chovány byly na Vyšehradě a ukazovány při

korunovacích až do vlády krále Václava I., kdy ponejprv obyčej tento z jeho vůle opomenut. Střevíce samy se zachovaly až do věku XV.

L. P. 1792 nastoupil Josef Dobrovský svoji cestu do Švédska, která měla pak znamenitý význam pro objevení písemností českých, odnesených tam za války třicetileté.

28. května

L. P. 1762 se narodil český buditel a patriarcha loutkářství Matěj Kopecký. Vyučen hodinářem, bojoval za válek napoleonských, posléze propuštěn a usadil se v Miroticích. Roku 1811 přišel požárem o celý majetek a věnoval se loutkářství. S divadélkem svým jezdil po českém venkově. Mohutnost jeho buditelského působení ukazují čísla: uspořádal 18.000 představení před asi 360.000 diváky, mezi nimiž byli i ruský car a král pruský. Při korunovaci Ferdinanda V. roku 1836 hrál na Hradčanech před vybraným posluchačstvem. Zemřel 3. července 1847 v Koloďích u Týna nad Vltavou.

2. června

L. P. 1922 zemřel v Praze vynikající český sochař Josef Václav Myslbek.

7. června

L. P. 1792 zřízena byla při pražské universitě stolice jazyka českého, na niž dosazen František Martin Pelcl.

12. června

L. P. 1086 Vratislav, nový král český, z Mohuče, kdež od císaře Jindřicha IV. za krále vyhlášen, toho dne do Prahy se navrátil a potom na den sv. Víta slavnostně korunován.

17. června

L. P. 1252 položen základ k novému špitálu vedle mostu pražského s kostelem Sv. Ducha, jenž se nazývá špitálem sv. Františka, a spravován jest od křížovníků s červenou hvězdou. **Jediný tento původem český řád církevní vznikl ze špitálského bratrstva, založeného sv. Anežkou Přemyslovnou**, přijal kanovníckou řeholi sv. Augustina a později vstoupil do vznešené družiny řádů rytířských. Červený kříž spojil v jeho znaku

s červenou hvězdou v černém poli, která vzata se štítu prvního nejvyššího mistra Albrechta ze Šternberka. Čeští křížovníci spojili ve svém programu augustiniánský kult knihy se špitálským ideálem, přejatým od johanitů, který prohloubili ještě františkánským bratrstvím ke všemu stvoření. Nad štítem řádovým se vznáší mitra prelátská a galerus – klobouk velmistrovský, za znakem vystupuje berla i meč. Strážci štítu jsou sv. Helena a císař Heraklius. Pod erbem heslo: *In cruce salus*, tj. *V kříži je spása*.

18. června

L. P. 1882 konán byl v Praze první slet všesokolský, jehož se účastnilo 76 jednot se 1.600 členy pod vedením Dr. Miroslava Tyrše. Prvním sletišťem byl Střelecký ostrov v Praze.

28. června

L. P. 1912 umřel ve Zbizoze velký český básník Josef Václav Sládek.

Zveme vás

GALERIE KLEMENTINUM

úterý–neděle 10.00–18.00
vstup zdarma

KODEX 1085 – rukopis zblízka

22. 4. – 12. 6. 2022

Výstava představuje ukázky prací žáků čtvrtých ročníků školy VOŠG a SPŠ gra-

fické, oboru Konzervátorství a restaurátorství. V rámci vzdělávání vznikají faksimile středověkých iluminovaných rukopisů a makety historických knižních vazeb. Tématem expozice jsou kopie folií Vyšehradského kodexu. Originál této nejvzácnější rukopisné památky spojené s českou státností je uložen ve fondu Národní knihovny ČR.

Návštěvník bude mít také možnost nahlédnout do reálné makety, která ho zavede až do roku 1085 a seznámit se s postupy restaurování i vzniku faksimilií.

... papír a olovo...

Hudebniny vydané tiskem
v Praze v 19. století

24. 6. – 31. 7.

Výstava, jež svým pojmenováním odkazuje na výrok Václava Jana Tomáška, jednoho z nejvýznamnějších českých skladatelů první poloviny 19. století, vztahující se k hudebním nakladatelům, je věnována pražským tištěným hudebninám z 19. století.

Návštěvníky provede stoletím, které je z hlediska téměř šestisetleté historie tisku not období nejzajímavějším a nejdynamičtějším. Přiblíží proměny pražské hudebně nakladatelské praxe tohoto století i její roli v tehdejší obrozeneckém hudebním životě Prahy. Představí místní nakladatele, tiskaře, rytce a litografy.

Vystaveny budou hudební tisky skladeb známých i neznámých autorů vytvořené všemi tehdy užívanými technikami nototisku a mnohdy opatřené ojedinělou výtvarnou výzdobou.

Výstavu připravilo hudební oddělení NK ČR u příležitosti konání mezinárodního kongresu IAML (The International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres), který proběhne ve dnech 24.–29. 7. 2022 v Národní a v Městské knihovně v Praze.

Titulní list hudebniny, litografie Foerster, Josef: Slavnostní píseň [...], Praha, Em. Starý, [1881] NK ČR, sign. 59 B 5893

VÝSTAVY V PŘÍZEMÍ (vchod A)

pondělí–sobota | 9.00–19.00
(v provozní době Národní knihovny ČR)
vstupné 10 Kč (pro registrované
čtenáře NK zdarma)

Tajemství knih

2. 6. – 3. 9.

Výstava prezentuje výsledky odborného průzkumu rukopisů a tisků pomocí speciálních záznamových zařízení a světelných zdrojů i rentgenových snímků. Zaměřena je především na ukázky obrazových záznamů skrytých prvků knižní vazby nebo materiálů knih, vizualizace prostým okem neviditelných informací. Prezentovány jsou zde výstupy vybraných zobrazovacích metod aplikovaných při průzkumu knihovního fondu, které jsou zde popsány, včetně kritického zhodnocení jejich možností a omezení.

Výstava je realizována jako hlavní výsledek projektu Ministerstva kultury NAKI II s názvem „Využití zobrazovacích metod pro studium skrytých informací v knihách“, který umožnil výzkumnému týmu NK ČR poznat široké možnosti neinvazivních průzkumů a dokumentace.

Budoucnost v bublinách 2

Výstava komiksů inspirovaných
tvorbou Stanisława Lema

28. 3. – 28. 5.

Kam nás vede stále hlubší poznávání světa a vesmíru? Máme se budoucnosti bát, nebo se na ni těšit?

V roce 2021 uplynulo sto let od narození světoznámého polského spisovatele a futurologa Stanisława Lema a šedesát let od vydání jeho kultovního, již několikrát zfilmovaného románu Solaris. Polský institut v Praze při této příležitosti vyhlásil otevřenou komiksovou soutěž pro české výtvarníky, inspirovanou Lemovými slavnými povídkami a romány. Na výstavě si můžete prohlédnout výběr nejlepších prací. Dozvíte se také více o Lemově životě, díle a filmových adaptacích jeho děl.

**Česko-baltské
století – Literatura**

7. 4. – 7. 5.

Diplomatické vztahy mezi Českou republikou a baltskými státy fungují již déle než sto let. Také literární překlady z litevštiny, lotyštiny a estonštiny mají v českých zemích dlouhou a pestrou tradici. Vzájemná snaha dozvědět se více o kultuře jiných národů vyústila v průběhu let v úctyhodné množství překladů. Výstava je rozdělena do několika částí, které návštěvníka chronologicky seznámí s vývojem překladů baltských literatur v ČR. Výstavu pořádá Velvyslanectví Litevské republiky v ČR, Velvyslanectví Lotyšské republiky v ČR a Velvyslanectví Estonské republiky v ČR ve spolupráci s Národní knihovnou ČR.

PŘEDSÁLÍ VŠEOBECNÉ STUDOVNY

Exponát měsíce května
**Staré tisky v czerninské
rodové knihovně**

4. 5. – 31. 5. | 9.00–19.00

Czerninské staré tisky lze identifikovat na základě dochované celokožené vazby se zlaceným heraldickým czerninským supralibros a signatury napsané černě na bílém papírovém štítku nalepeném na hřbetu zdobeném zlaceným slepotiskem.

Odpověď na kvízovou otázku ze strany 8 zní:

Arch sloužil k evidenci ISBN použitých nakladatelským Albatros.